

MU‘TEKİFZÂDE İBRAHİM HAMDİ EFENDİ^{1*}

Fatih Camii Dersiâmı.

Nevzat SAĞLAM^{2*3*}

Anahtar Kelimeler: Yozgat, İstanbul Fatih Camii, Dersiâm, Müderris,

Doğumu ve Tahsili

Mu‘tekifzâde İbrahim Hamdi Efendi, 1273/1856 yılında Yozgat'ın Yukarı Nohudlu (Nohudlu Bâlâ) Mahallesi'nde doğmuştur. Annesi Hamide Hanım, babası Yozgatlı Ahmed Efendi'dir.

İlk tahsiline Yozgat'ta Kurrazâde Hacı Râşid Efendi mektebinde geleneksel usulle kıraat, tecvid, ilmihal ve hüsn-i hat ilimleri tahsil ederek başlamıştır. Ardından Ahaveyn Osman Efendi Medresesi'nde on üç sene kadar Arap Dili ve Belâgati ile ilm-i ferâiz (İslâm miras hukuku) okumuş, her iki ilim dalından icâzetnâme almıştır. Daha sonra 1302/1884'te tahsilini tamamlamak üzere bir ilim merkezi olan İstanbul'a gelerek, Fatih Külliyesi içinde yer alan Bahr-i Sefid Tetimme-i Sâniye Medresesi'ne kaydolmuş, meşhur Hâfız Ahmed Şâkir Efendi'nin ilim halkasına beş sene devam ettikten sonra icâzet almıştır. Konuşma ve yazma seviyesinde Arapça bilen Mu‘tekifzâde İbrahim Hamdi Efendi'nin icâzetnâmesinde ilmî kabiliyet, keskin kavrayış, zeki ve vakar sahibi olduğu, aklî ve naklî ilimlerin usul ve fîrûunu kavradığı belirtilmektedir. Tahsilini tamamladıktan sonra isteği üzerine ehliyet ve liyakatine kâni olan hocası Şâkir Efendi tarafından kendisine bu ilimleri okutmaya yetkili olduğunu gösteren umumî icâzet verilmiştir.

İlim tahsilini tamamlayan İbrahim Hamdi Efendi, Şeyhülislâm Bodrumî Ömer Efendi zamanında girdiği ruûs/memuriyet imtihanını kazanarak, müderrislik ve dersiâmlık yapacak ehliyete sahip olduğunu ispat etmiştir. Fatih Camii'nde başladığı dersiâmlık görevini, vefatına kadar otuz yılı aşkın sürdürmüştür. Yetmiş yaşını geçmiş olan Mu‘tekifzâde, 3 Aralık 1925 tarihinde vefat etmiştir.

Müderrisliği

İbrahim Hamdi Efendi, 1310/1892 tarihinde otuz yedi yaşında Fatih Camii'nde doksan beş kuruş maaşla dersiâm olarak göreve başlamıştır. Dersiâmlığa devam ettiği sırada medrese sisteminde birer derece olan ibtidâ-i hâric ruûsu (1899), ilmî liyakati ve gayreti sebebiyle hareket-i hâric müderrisliği/ruûsu (1905) tevcih olunmuştur. Mu‘tekifzâde, ders halkasına devam ederek tahsilini tamamlayan (tekmîl-i nûsah

^{1*} Bu çalışma, 05-07/05/2016 tarihinde Yozgat'ta düzenlenen I. Uluslararası Bozok Sempozyumunda sözlü olarak sunulan “Yozgadlı İki Âlim; Fatih Camii Dersiâmı Mu‘tekif-Zâde İbrahim Hamdi Efendi ve Bâyezid Camii Dersiâmı Abdullah Zühdü Efendi” isimli bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş halidir.

^{2**} Prof. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, nevzat.saglam@medeniyet.edu.tr. ORCID 0000 0003 0733 8939.

eden) talebelerine 1905 yılında icâzet vermiştir. Bunun üzerine üstün hizmetlerine mükâfat olarak bir altın liyakat madalyası ile taltif edilmiştir. Devlete sadakati, hamiyet ve gayreti sebebiyle de dördüncü rütbeden Mecidî nişanı ile (1910) ödüllendirilmiştir.

İbrahim Hamdi Efendi, 13 Temmuz 1894 tarihinde başladığı Fatih Camii'nde dersiâmlığından 2 Aralık 1925 tarihinde ayrılmış ve otuz bir yıl beş ay on yedi gün görev yapmış ve 3 Aralık 1925 tarihinde ise vefat etmiştir. Hayatı boyunca ilim tahsili ve tedrisiyle meşgul olmuş, vakarlı ve şahsiyetli bir âlim olarak yaşamış, herhangi bir sebeple adli bir soruşturmaya uğramamış ve yargılanmasını gerektirecek adli bir durumla karşılaşmamıştır. 17 Ocak 1907 tarihli nüfus kayıt bilgilerine göre, orta boylu, ela gözlü, buğday tenli, sakallı, kır bıyıklı olan Müderris Mu'tekifzâde İbrahim Efendi evli olup Kartal'a bağlı Yakacık köyü 112/1 nolu hane nüfusuna kayıtlı bulunmaktadır.

İcâzetnâmesine Dair

Besmeleyle başlayan icâzetnâmede, Allah'a hamd ve Hz. Peygamber'e salât ü selâmdan sonra âyet ve hadislerle ilmin yüceliği, şerefi, değeri ve Allah katında âlimin derecesi vurgulanmaktadır. Hocası Ahmed Şâkir b. Halil el-İslambolî, parlak bir zihin, sağlam bir akıl, keskin bir zekâ yanında vakar sahibi İbrahim Hamdi b. Ahmed el-Yozgâdî'nin ilim tahsili için kendisine geldiğini ve mükemmel kavrayışı nispetinde aklî ve naklî ilimlerin üstünlüklerini, usul ve fîrûunu severek kavradığını ve icâzet talep ettiğini belirtmektedir. Hocası da ehil olduğuna kanaat getirerek tıpkı hocası eş-Şeyh Seyyid Mehmed Gâlib b. eş-Şeyh el-Kâdî Mehmed Emin el-İslambolî'nin kendisine icâzet verdiği gibi bidatlerden yüz çevirerek ve şartlarını gözeterek, öğrendiklerini talebelerine aktarmak üzere Mu'tekifzâde İbrahim Efendi'ye umumî icâzet vermiştir. Hocası, icâzetnâmenin sonunda İbrahim Hamdi b. Ahmed el-Yozgâdî'ye Allah'tan korkması, ihlaslı olması ve onun takdirine rıza göstermesi konusunda nasihatlerde ve hayır duada bulunmaktadır.

Kaynakça

- İstanbul Müftülüğü Meşihat Arşivi (İST. MŞH). Sicill-i Ahval (MŞH. SAİD), Dosya/Gömlek: 219/25.
- Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri (BOA). İstanbul Müftülüğü Meşihat Defterleri_02 (İSTM. MŞH. DFT2.d), Defter No: 2163; 2151; 2304; 2834; 2921; 2983; 2984; 3030.
- AHISHALI, R. (2008). Ruûs. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 35, s. 272-273). İstanbul: TDV Yayınları.
- AHMED CEVDET PAŞA. (1309). *Tarih-i Cevdet*. (Cilt 1). Dersaadet: Matbaa-yı Osmaniye.
- ALBAYRAK, S. (2024). *Son Devir Osmanlı Uleması*. (Cilt 2). İstanbul: Medrese Yayınevi.
- İPŞİRLİ, M. (1994). Dersiâm. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 9, s. 185-186). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (1994). Ders Vekâleti. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 9, s. 183-184). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (1998). Huzur Dersleri. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 18, s. 441-444). İstanbul: TDV Yayınları.
- İPŞİRLİ, M. (2003). Medrese. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 28, s. 327-333). Ankara: TDV Yayınları.
- KÜTÜKOĞLU, S. M. (1977). *1869'da Faal İstanbul Medreseleri*. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yayını.
- PAKALIN, M. Z. (1993). Dersiâm. *Osmanlı Tarih Terimleri ve Deyimleri Sözlüğü*. (Cilt I, s. 427-428). Ankara: MEB Yayınları.
- SAĞLAM, N. (2016) Yozgadlı İki Âlim; Fatih Camii Dersiâmı Mu'tekif-Zâde İbrahim Hamdi Efendi ve Bâyezid Camii Dersiâmı Abdullah Zühdü Efendi. Kadir Özköse (ed.), I. Uluslararası Bozok Sempozyumu 05-07 Mayıs 2016 Bildiri Kitabı (Cilt 4, s. 465-483). Bozok Üniversitesi Yayınları.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (2014). *Osmanlı Devletinin İlmiye Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.